

Recenzii

raportului dintre acestea și Evanghelia Sfântului Ioan), apoi continuă cu prima Evanghelia canonică, referindu-se la *Sfântul evangelist Matei ca autor* (din perspectiva Noului Testament și a Tradiției) și propunându-ne, totodată, un *studiu asupra Tradiției în Evanghelia de la Matei*, în care se elucidează problema izvoarelor primei Evanghelii canonice.

Cuprinsul Evangheliei după Matei este analizat în șase părți principale, cu un accent deosebit pe învățătura Mântuitorului, așa cum se desprinde ea din cele cinci mari cuvântări mateiene. De fapt, în cadrul analizei primei cuvântări – *Predica de pe Munte* – autorul se folosește de rezultatele cercetării sale doctorale, consacrate în întregime acestui subiect.

Studiul Evangheliei de la Marcu este împărțit în nouă capitole, primul fiind introductiv. Dat fiind faptul că această Evanghelia este una a *faptelor*, în mod firesc se pune un accent deosebit pe minunile săvârșite de Mântuitorul, prin care ni se dezvăluie de fapt taina mesianității și dumnezeirii Sale.

În sfârșit, în cadrul lucrării de față remarcăm prezența anumitor *excursuri*, de fapt niște *studii de caz*, foarte binevenite mai ales pentru discuțiile de seminar, ca suport al lor. Amintim câteva care sunt relevante: „Ispitirea lui Iisus în pustie”, „Decalogul în Predica de pe Munte”, „Înțelesul noțiunii de Biserică în textele neotestamentare”, „Suferințele și Jertfa lui Mesia în viziunea cărții profetului Isaia” (în legătură cu o temă centrală a Evangheliei după Marcu, care poate fi exprimată ca „teologia crucii”), un „Istoric al Sfântului Mormânt” și un „Istoric al Templului iudaic” etc.

În concluzie, reținem că această carte este de un real folos celor care doresc să-și întemeieze orizontul formării teologice pe baza unor elocvente și avizate incursiuni în spațiul inspirat al Sfintei Scripturi.

Pr. prof. univ. dr. Sorin Cosma

Gina Luminița Scarlat, *Comentarii la simbolurile de credință*, Editura Andreiana, Sibiu, 2010, 332 p., ISBN: 978-606-8106-31-1

Autoarea acestei cărți este absolventă a Facultății de Litere, Istorie și Filosofie, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați. A urmat studii aprofundate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, specializarea Patrologie și literatură post-patristică (2000), iar în cadrul aceleiași specializări, este doctor în teologie al Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu (2007).

Studiile de patrologie al Ginei Luminița Scarlat se vădesc și în lucrarea la care ne vom referi în continuare. După cum se precizează și în titlu, ea este dedicată unor comentarii la simbolurile de credință, apărând nu întâmplător în chiar Anul omagial închinat Crezului Ortodox de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Cartea cuprinde două mari părți, prima cu trei capitole – I. Formule de credință și Simboluri preniceene (p. 17-24), II. Cele mai importante Simboluri de credință din sec. al IV-lea: Simbolul apostolic (p. 25-31), Simbolul niceean (p. 32-40), Simbolul niceo-constantinopolitan (p. 41-71), III. Simbolul de credință în viața Bisericii (p. 78-118): în Taina Botezului, în Sfânta Liturghie, în alte oficii liturgice și în spiritualitatea ortodoxă. Partea a II-a este dedicată, într-un singur capitol sintetic, comentariilor la Simbolurile de credință în primele

Recenzii

două milenii creștine. Văzând în aceste comentarii „forme de concretizare a potențialului hermeneutic” al Bisericii, autoarea prezintă comentariile la Simbolurile de credință locale făcute de Sfinții Chiril al Ierusalimului (p. 130-159) și Ioan Casian (p. 160-167), la Simbolul niceean făcut de Sf. Chiril al Alexandriei (p. 168-171), la Simbolul niceeo-constantinopolitan făcut de episcopul Teodor de Mopsuestia (p. 172-189) și Sf. Simeon al Tesalonicului (p. 190-222), două comentarii încorporate în Mărturisirile de credință ale lui Filotei Kokkinos, patriarhul Constantinopolului (p. 224-226) și Sf. Petru Movilă (p. 227-228), respectiv cinci comentarii ale Simbolului apostolic, aparținând lui Ambrozie al Milanului, episcopului Remesiane, Sf. Niceta, Fericitului Augustin, lui Rufin din Aquileea și Sf. Petru Hrisologul (p. 229-305). Cartea se încheie cu un rezumat în limba franceză (p. 323-328), precedat de două anexe: prima (p. 309-313) cuprinde textul unor Simboluri de credință („Expunerea de credință” a Sf. Grigorie Taumaturgul, un fragment din Simbolul antiohian, formula prescurtată a simbolului din lucrarea „Ancoratus” a Sf. Epifanie al Salaminei și versiunea românească a Crezului făcută de spătarul Nicolae Milescu în 1669); cea de-a doua este un indice al ereziilor amintite în comentariile la Simbolurile de credință (p. 314-322).

În concluzii (p. 306-308), Gina Luminița Scarlat subliniază rolul exegezelor la Simbolurile de credință în precizarea și delimitarea dreptei credințe a Bisericii de pseudo-credințele care, prin false interpretări, subminau substanța Revelației dumnezeiești. Marele merit al cărții de față este că scoate în evidență actualitatea acestor comentarii: formând o „construcție dogmatică deplină a Bisericii”, ele „sunt actuale datorită demersului lor de apărare și mărturisire a dreptei credințe în orice context istoric, astăzi putând oferi răspunsuri clare celor ce mai persistă în diferite forme de necredință”. Într-o formulare simbolică sugestivă, Simbolurile de credință sunt asemănați cu „niște faguri încărcăți, a căror miere a fost și este extrasă de comentatorii lor, ca hrană spirituală pentru degustătorii lor”.

Într-un gest de smerenie intelectuală mai puțin obișnuit în zilele noastre, autoarea recunoaște faptul că, „din cauza lipsei unei bibliografii actualizate, cercetarea de față s-a axat în mod deosebit asupra surselor, urmând ca pe viitor să fie îmbunătățită sub acest aspect” (p. 14). În opinia noastră, ceea ce ar putea fi privit ca o lipsă, devine în cazul de față un avantaj. Într-adevăr, literatura teologică românească duce lipsă de o tratare directă a surselor sale teologice și din acest motiv o carte ca aceasta pe care o recenzăm este binevenită. Pe de altă parte, sunt și anumite lipsuri și inadvertențe de care autoarea ar trebui să țină cont pe viitor. Astfel, într-o a doua ediție, ar trebui eliminate unele greșeli (vezi, de exemplu, formularea neclară de la p. 242: „... esențiale în lucrarea de încreștinare a unor populații cu caracter aspru precum clima din ținuturile dacice”) și mai ales ar trebui să se regăsească lista bibliografică finală, indispensabilă dintr-o lucrare cu caracter științifico-academic. În ceea ce privește fondul lucrării, printre teologii români care au demonstrat autenticitatea Simbolului de credință niceeo-constantinopolitan sunt amintiți Ioan Rămureanu și Dumitru Stăniloae. Din păcate, lipsește numele lui Aurel Jivi, acesta insistând în cursul său – nepublicat nici până în ziua de azi – asupra argumentului autenticității Simbolului de credință niceeo-constantinopolitan. Plecat prea devreme dintre noi, părințele profesor Jivi nu a avut răgazul să detalieze problematica în scris. Totuși, un articol al

Recenzii

său de care autoarea ar putea să țină cont pe viitor este „Valoarea ecumenică a Simbolului niceo-constantinopolitan”, în Aurel Jivi, *Studii de istorie bisericească*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2001, p. 62-71.

Dr. Ciprian Iulian Toroczka

Adrian Lemeni, *Adevăr și comuniune*, Editura „Basilica”, București, 2011, 206 p., ISBN 978-606-8141-47-3

La Editura *Basilica* a Patriarhiei Române a apărut, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, lucrarea intitulată „*Adevăr și comuniune*” a domnului Adrian Lemeni, conferențiar de Teologie dogmatică și Teologie fundamentală la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” din București și secretar de stat pentru culte în cadrul Guvernului României.

Volumul de față adună o serie de studii publicate de autor în ultimii doi ani separat, beneficiind însă acum de o viziune unitară: 1. Aspecte ale întâlnirii perspectivei teologice, filosofice și științifice în contextul epistemologic actual; 2. Relația dintre teologie și știință, valorificată în contextul cosmologic actual; 3. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – teolog mărturisitor al tradiției eclesiale în lumea contemporană.

Primul capitol își propune familiarizarea cititorului cu noțiunile de dogmă și tradiție, realizând o prezentare atractivă și concisă a diferitelor sensuri ale dogmei. Totodată, autorul lămurește și motivația demersului cunoașterii, prin analizarea unor aspecte din filosofia lui Platon și din teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul. Lumea este o icoană ce se cere contemplată, nu explicată prin legi științifice, iscodită cu o minte însetată de a cuprinde exclusiv raționalist arderile incandescente ale materiei îndumnezeite. O rațiune care caută să stăpânească creația prin forța unei minți neînduhovnicite provoacă și generează gânduri moarte, închise în limitele propriei neputințe, interpunându-se astfel ca o barieră în fața unei asumări duhovnicești a creației, deschise unei vederi nemijlocite a prezenței lui Dumnezeu în cosmos și în univers.

Capitolul al doilea prezintă modul în care ar putea fi asumată în sens personal învățătura Bisericii despre crearea lumii, dar și cum trebuie să ne raportăm la diferitele teorii cosmologice care sunt vehiculate în mediul cercetării științifice de azi. În partea de final a acestui capitol este reliefată contribuția Părintelui Profesor Dumitru Popescu cu privire la relația dintre teologie și știință.

Capitolul al treilea cuprinde o prezentare sintetică a teologiei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae cu referire la locul omului în creație, a raportării acestuia la lumea înconjurătoare, precum și la posibilitățile omului de înțelegere a sensurilor ei. Autorul scoate foarte bine în evidență gândirea și abordarea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae cu privire la această intercondiționare dintre virtuți și rațiunile lucrurilor prin intermediul relației dintre Om și Univers.

După cum observă Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în *Cuvântul înainte*, lucrarea de față arată că „motivația teologiei nu este redusă la o curiozitate de tip intelectualist care să genereze o cunoaștere lipsită de cuviință și de impact existențial. Teologia, ca expresie